

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI**

Tarjima nazariyasi va amaliyoti: ingliz tili

Amaliy tilshunoslik va lingvodidaktika

HOZIRGI O‘ZBEK ADABIY TILI

O‘qituvchi sillabusi

Tuzuvchi: Sh.Abdiraimov

Fan/modul kodi 200.2HO‘AT12M	O‘quv yili 2020-2021	Semestr 2-3-4	ECTS - Kreditlar 12	
2-3-4 semestrdagi ECTS – Kreditlar soni 4 + 4 + 4	Ta’lim tili O‘zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
Fanning darajasi 200	Fan/modul turi Majburiy		Modul rahbari Shohrux Abdiraimov sh.abdiraimov@navoiy-uni.uz	
Universitet kampusi 2-blok	Hafta kunlari Seshanba, payshanba		Vaqt Kunning birinchi yarmida	
	Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	<i>Hozirgi o‘zbek adabiy tili</i>	<i>2,3,4-semestr 180</i>	<i>2,3,4-semestr 180</i>	<i>2,3,4-semestr 360</i>
2-semestr	Modul 1 Hozirgi o‘zbek adabiy tili	60	60	120
3-semestr	Modul 2 Hozirgi o‘zbek adabiy tili	60	60	120
4-semestr	Modul 3 Hozirgi o‘zbek adabiy tili	60	60	120
	JAMI	180	180	360

Fanning tavsifi –

talabalarni hozirgi o‘zbek adabiy tilining nazariy masalalari (tushunchalar, nazariyalar va ularning isboti, sohaning amaliy masalalarini yechish usullari va boshqalar) bilan tanishtirishdan iborat. Ayni paytda u talabalarni shu sohada mantiqiy fikrlashga, ilmiy xulosa chiqarishga, adabiy tilning nazariy va amaliy muammolarini hal etish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Fan mohiyati –

Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra pedagog xodimlari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy mavzular bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy mashqlar, taqdimotlar, keyslar orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha talabalar bilimlarni o'zlashtirish va mustahkamlash, tarqatma materiallar asosida bilimlarni o'zlashtirish, ilmiy maqolalar va tezislardan foydalanish, mavzular bo'yicha taqdimotlar va kichik ko'lamdagi loyiha ishlarini tayyorlashlari lozim.

Fanning natijasi –

Fan natijasida talabalar qanday bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini xohlayman va buning natijasi o'laroq talabalar o'zlarining ijtimoiy va kasbiy faoliyatlarida nimalarni qila oladi? (Bu savollarning javobi o'qituvchiga fanning o'qish natijalarini (fan maqsadlarini) ishlab chiqishga yordam qiladi. O'qituvchi bunda o'z javoblarini qisqacha ro'yxat shaklida shakllantiradi. O'qituvchi yuqoridagi savol orqali o'qish natijalarini aniqlab olgandan so'ng semestr davomidagi barcha harakatlarini mana shu maqsadlarga erishishga qaratadi).

Baholash me'zonlari –

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018 yil 9 avgustdagi 19-2018-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligidan 2018 yil 26 sentyabrdagi 3069-son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risidagi" nizomga muvofiq ishlab chiqildi. Baholash ON, YN dan iborat.

Turi	Foizi	Saralash turi	Shakli
Og'zaki yozma imtihon	50%	ON, YN	Savol-javob, loyiha ishi
Mustaqil ta'lim	50%		Taqdimot

Ta'lim berish va o'qitish metodlari –

interfaol keys-stadilar; seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar); guruhlarda ishlash; taqdimotlarni qilish; individual loyihalar; jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

Kalit so'zlar –

adabiy til, sheva, tovush, fonema, morfema, unli va undosh tovushlar, fonetik o'zgarishlar, bo'g'in, orfografiya, imlo, orfoepiya, bir ma'nolilik (monosemiya), ko'p ma'nolilik (polisemiya), so'z, leksema, uzual ma'no, okkazional ma'nolari, konnotativ sema, emotsional-ekspressiv bo'yoqdorlik, uslubiy ma'no, lug'at, frazema, ibora, grammatik ma'no, ot, sifat, son, olmosh, fe'l, ravish, yordamchi so'zlar, undov, taqlid, modal so'zlar, sintaksis, so'z birikmasi, gap, sodda va qo'shma gap.

Mavzular ro'yxati –

**“Hozirgi o'zbek adabiy tili” fani bo'yicha ma'ruza mashg'ulotlari:
2– semester**

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
№	Modul 1 “Hozirgi o'zbek adabiy tili”	10 soat
1	“Hozirgi o'zbek adabiy tili” fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Fonetika va grafika.	2
2	Hozirgi o'zbek adabiy tilida unli va undosh tovushlar.	2
3	Orfografiya va orfoepiya. O'zbek tilida fonetik o'zgarishlar.	2
4	O'zbek tili leksikasi. Leksikologiya haqida umumiy ma'lumot. Leksik birliklar.	2
5	Leksikografiya haqida ma'lumot. Leksikografiyaning maqsad va vazifalari. Lug'at va uning turlari.	2

“Hozirgi o'zbek adabiy tili” fani bo'yicha amaliy mashg'ulotlar:

2– semestr

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
№	Modul 1 “Hozirgi o‘zbek adabiy tili”	50 soat
1	Adabiy til – madaniy til.	2
2	Adabiy tilning shakllari.	2
3	Adabiy tilni rivojlantiruvchi omillar.	2
4	Til va nutq.	2
5	Adabiy til va shevalar.	2
6	Tovush va fonema.	2
7	Unlilar tasnifi va tavsifi.	2
8	Fonetik o‘zgarishlar.	2
9	Bo‘g‘in va urg‘uning ahamiyati.	2
10	Orfografiya tamoyillari.	2
11	Imlo qoidalari.	2
12	Grafika va yozuv tarixi.	2
13	Orfoepiya qoidalari.	2
14	Talaffuzning imloga ta’siri.	2
15	Talaffuz va ohang.	2
16	Leksik ma’no taraqqiyotiga olib keluvchi lisoniy va nolisoniy omillar.	2
17	Bir ma’nolilik (monosemiya) va ko‘p ma’nolilik (polisemiya).	2
18	So‘zlarda ma’no ko‘chish yo‘llari (metafora, metonemiya, sinekdoxa, vazifadoshlik va kinoya)	2
19	Leksemaning uzual hamda okkazional ma’nolari haqida ma’lumot.	2
20	Yangi leksik ma’noning evfemizm natijasida hosil bo‘lishi.	2
21	Konnotativ sema. Emotsional-ekspressiv bo‘yoqdorlik, uslubiy ma’no.	2
22	Sinonimiya. Leksik antonimiya va antonimik juftlik. Kontekstual antonimiya. Antonimiya va enantiosemiya. Antonimiya va polisemiya. Antonimlarning uslubiy ahamiyati. Omonimiya. Omonimiyaning ko‘rinishlari. Leksik omonimlar. Omoformalar. Omonimiya va polisemiya. Omonimlarning yuzaga kelishi. Omonimlarning ahamiyati. Omonimiyaga yondosh hodisalar: Leksik paronimiya, giponimiya, graduonimiya, partonimiya.	2

23	O'zbek tili leksikasida o'z va o'zlashgan qatlamlar. O'z va o'zlashgan qatlamlarning o'ziga xos xususiyatlari. Leksemalarning ishlatilish doirasi: dialektizmlar, kasb-hunar leksikasi, jargonlar, argonlar, vulgar birliklar. O'zbek tili leksikasida eskirish va yangilanish jarayonlari. Zamonaviy qatlam. Eski qatlam: istorizmlar va arxaizmlar. Yangi qatlam: neologizmlar.	2
24	Frazeologik birliklar. Frazeologik birliklarning ko'chma ma'noga asoslanishi. Frazeologik birliklarning ifoda va mazmun plani.	2
25	Lug'at tiplari va turlari. Qomusiy lug'atlar va ularning turlari. Maxsus yoki filologik lug'atlar va ularning turlari. Bir tilli va ko'p tilli lug'atlar. O'quv lug'atlari. Ularning tuzilishi, tarkibi va turlari.	2

**“Hozirgi o'zbek adabiy tili” fani bo'yicha ma'ruza mashg'ulotlari:
3– semestr**

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
№	Modul 2 “Hozirgi o'zbek adabiy tili”	10 soat
1	Morfologiya. So'zning grammatik ma'nosi.	2
2	So'zning morfemik tarkibi.	2
3	O'zbek tilida so'z yasalishi.	2
4	So'z turkumlari. Mustaqil so'zlar.	2
5	Yordamchi so'z turkumlari. Alohida olingan so'zlar.	2

**Hozirgi o'zbek adabiy tili” fani bo'yicha amaliy mashg'ulotlar:
3– semestr**

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
№	Modul 2 “Hozirgi o'zbek adabiy tili”	50 soat
1	So'zning morfologik tarkibi.	2
2	Grammatik ma'noni ifodalovchi vositalar.	2
3	So'z tuzilishi va yasalishiga ko'ra turlari.	2
4	Mustaqil so'zlar.	2
5	Ot so'z turkumi va uning grammatik kategoriyalari.	2
6	Otlarda son tushunchasi.	2
7	Otlarda egalik tushunchasi.	2
8	Otlarda kelishik tushunchasi.	2

9	Sifat soʻz turkumi.	2
10	Son soʻz turkumi.	2
11	Olmosh soʻz turkumining oʻziga xos morfoligik xususiyatlari. Olmoshlarning boshqa soʻz turkumlari oʻrnida qoʻllanishi.	2
12	Feʼl soʻz turkumining grammatik imkoniyatlari.	2
13	Feʼl nisbatlari.	2
14	Feʼl zamonlari.	2
15	Feʼllarda shaxs-son tushunchasi.	2
16	Feʼllarda boʻlishli va boʻlishsizlik.	2
17	Feʼlning vazifadosh shakllari.	2
18	Ravish soʻz turkumi.	2
19	Yordamchi soʻzlar. Bogʻlovchi.	2
20	Koʻmakchining grammatik maʼnolari.	2
21	Yuklama va uning turlari.	2
22	Alohida olingan soʻzlar.	2
23	Undov soʻzlar.	2
24	Taqlid soʻzlar.	2
25	Modal soʻzlar.	2

**“Hozirgi oʻzbek adabiy tili” fani boʻyicha maʼruza mashgʻulotlari:
4– semestr**

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
№	Modul 3 “Hozirgi oʻzbek adabiy tili”	10 soat
1	Sintaksis haqida maʼlumot. Sintaksis va uning turlari (Soʻz birikmasi va gap sintaksisi). Soʻzlarning oʻzaro bogʻlanish yoʻllari.	2
2	Soʻz birikmasining boshqa til birliklariga munosabati (Farqi va oʻxshashliklari). Soʻz, soʻz birikmasi, qoʻshma soʻz, turgʻun birikma, gap.	2
3	Gap va uning turlari. Sodda gap.	2
4	Gap boʻlaklari.	2
5	Qoʻshma gap va punktuatsiya.	2

**Hozirgi oʻzbek adabiy tili” fani boʻyicha amaliy mashgʻulotlar:
4– semestr**

	Mavzular	Dars soatlari hajmi
--	-----------------	--------------------------------

№	Modul 3 “Hozirgi o‘zbek adabiy tili”	50 soat
1	Sintaksis – fikr ifodalash imkoniyati.	2
2	So‘zlarning o‘zaro bog‘lanishi va bog‘lovchi vositalar.	2
3	So‘zlarning o‘zaro bog‘lanish yo‘llari.	2
4	Gapning ifoda maqsadi va imkoniyatlari.	2
5	Bosh bo‘laklarning ifodalanishi.	2
6	Ega va uning ifodalanishi	2
7	Kesim va uning ifodalanishi	2
8	Ega va kesimning o‘zaro munosabati.	2
9	Kesim gapning mantiqiy markazi.	2
10	Kesimning tuzilishiga ko‘ra turlari.	2
11	Ikkinchi darajali bo‘laklarning gapdagi vazifasi.	2
12	Aniqllovchi va uning turlari.	2
13	To‘ldiruvchi va uning gapdagi vazifasi.	2
14	Holning ma`no turlari.	2
15	Undalma va kiritmali qurilmalar.	2
16	Ajratilgan izoh va uyushtirilgan bo‘laklarning gapdagi ahamiyati.	2
17	Sodda gap va uning turlari.	2
18	Bir bosh bo‘lakli gaplar.	2
19	Qo‘shma gap va uning turlari bog‘langan qo‘shma gaplar.	2
20	Ergash gapli qo‘shma gaplar.	2
21	Gapda tinish belgilarning o‘rni.	2
22	Fonetik uslubiyat.	2
23	Morfologik uslubiyat.	2
24	Sintaktik uslubiyat.	2
25	Sintaktik tahlil.	2

Fan bo‘yicha savollar to‘plami –

1. Til, lison, nutq munosabatini sharhlang.
2. Til qurilishi yuzasidan fikr yuriting.
3. Til va jamiyat munosabatini yoritib.
4. Tilning ijtimoiy tabiatiga xos xususiyatlarni ayting.
5. Tilning ijtimoiy vazifalarini misollar asosida tushuntiring.
6. Tilning asl mazmunini yoritishdagi nazariy qarashlarni tushuntiring.

7. Til taraqqiyoti, o'lik tillar haqidagi tushunchangizni bayon eting.
8. Tilga xos xususiyatlarni ayting.
9. Lisonning nutqqa zidlanuvchi jihatlarini sanang.
10. Til va nutq hodisalarini o'zaro farqlang.
11. Nutqqa xos jihatlarini sanang.
12. Lisoniy birliklarning nutqda moddiy shakl olishini misollar bilan izohlang.
13. Tilning ichki qurilishi haqida ma'lumot bering.
14. Tilning rivojlanishi, ichki qurilishi, tilning murakkab tizim ekanligi qaysi tilshunoslarning asarlarida yoritilgan?
15. Tilshunoslik fanining tarixida tilning tabiati, ijtimoiy mohiyati haqida o'z fikrlaringizni bildiring.
16. Til hodisasiga oid turli nazariyalar va oqimlar haqida ma'lumot bering.
17. Til tizimini tashkil etgan asosiy sathlar haqida fikringizni bayon eting.
18. Tovushlarning til tizimida bajaradigan funksiyalarni sanang.
19. Fonetikaning bir necha ko'rinishlari haqida ma'lumot bering.
20. Fonologiyaning birligi fonema haqida ma'lumot bering.
21. Tilning kommunikativ funksiyasida mantiqiy tushunchalarning o'rini ko'rsating.
22. Leksemalarning o'z va ko'chma ma'nosi reallashuvda tafakkurning ahamiyatli o'rini yoritib.
23. So'zlarning konnotativ ma'nolarida asoslaniladigan mantiqiy omillar haqida ma'lumot bering.
24. Idrokning muhim belgilarini, ong mahsuli sifatidagi ahamiyatini tavsiflang.
25. Yozuvning paydo bo'lishi haqidagi ma'lumotlarni ayting.
26. Yozuvning takomillashish jarayoni haqida fikrlaringizni bildiring.
27. Piktografik yozuv tabiatiga xos xususiyatlarni ayting.
28. Ideografik yozuvning oziga xos xususiyatlariga to'xtalib.
29. Nutq tovushlarining akustikasi va artikulyastiyasi nima?
30. Unli tovushlarning (masalan, o'zbek tilidagi) tasnifini ayting.
31. Undosh tovushlarning (masalan, o'zbek tilidagi) tasnifini ayting.
32. Nutqning fonetik bo'laklari: jumla (fraz), takt, bo'g'in, tovush haqida ma'lumot bering.
33. Enlitika va enkliza hodisasi. Proklitika va prokliza hodisasi.
34. Bo'g'in va uning turlarini izohlang.
35. Intonasiyaning vazifasi nimalardan iborat?
36. Urg'u nima va uning qanday turlari bor?
37. Morfologiya nimani o'rganadi?
38. Morf va morfemaga izoh bering.
39. So'zlarni turkumlarga ajratish prinsiplari necha xil bo'ladi?
40. So'z moddiy tarkibining o'zgarishiga izoh bering.
41. So'z birikmasini izohlang.
42. Sintaktik munosabat turlari: predikativ va nopredikativ bog'lanish nima, ularga misollar keltiring.
43. So'z birikmasining turlarini ko'rsating, misollar keltiring.
44. Sintagma nima?
45. Gap. Gapping aktual bo'linishiga oid misollar keltiring.
46. Kirish va kiritma konstruksiyalar haqida ma'lumot bering.
47. Qo'shma gapga xos muhim belgilarni sanang.
48. Qo'shma gapping tasnifi masalasiga munosabat bildiring.
49. Qo'shma gapping tarkibida ishtirok etuvchi vositalarni bayon qiling.
50. Murakkab qo'shma gap qanday xususiyatlarga ega hisoblanadi?

Materiallar va adabiyotlar ro'yxati–

1. Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. –T.: «O'qituvchi», 1992.
2. Сайфуллаева Р.Р., Менглиев Б.Р., Боқиева Г.Ҳ., Курбонова М.М., Юнусова З.Қ., Абузалова М.Қ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Ўқув қўлланма. – Тошкент, 2006. – 391 б. 2009.
3. Jamolxonov H.A. Grafika va orfografiya. Ma'ruzalar matni. –T: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 1999.
4. Jamolxonov H.A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'quv qo'llanmasi. 1-qism. – T.: Nizomiy nomli TDPU bosmaxonasi, 2004.
5. Mahmudov A. Unlilar. – T., O'zFA «Kibernetika» ilmiy ishlab chiqarish birlashmasi, 1993.
6. Mirtojiev M.M. O'zbek tili fonetikasi. –T.: «Universitet», 1998. 2013
7. Tursunov U.M., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Qayta ishlangan, to'ldirilgan 3- nashri. – T.: «O'zbekiston», 1992.
8. To'ychiboyev B. O'zbek tili tarixiy fonetikasi. –T.: «O'qituvchi», 1990.

9. O‘zbek orfografiyasining asosiy qoidalari. –T.: «FAN», 1956.
10. O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari. –T.: «O‘qituvchi»,
11. Shoabdurahmonov Sh., Asqarova M., Hojiyev A., Rasulov I., Doniyorov X. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. I qism. "O‘qituvchi", T.: 1980.
12. G‘ulomov A., Asqarova M. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Sintaksis. 3- nashri, T.: 1987.
13. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. 3- nashri, "O‘zbekiston", T.: 1992.
14. Ne‘matov H., Bozorov O. Til va nutq. "O‘qituvchi", T.: 1993.
15. Ne‘matov H., Rasulov R. O‘zbek tili sistem leksikologiyasi asoslari. "O‘qituvchi", T.: 1995.
16. Ne‘matov H., Sayfullayeva R., Qurbonova M. O‘zbek tili struktural sintaksisi asoslari. "O‘qituvchi", T.: 1999.
17. Qurbonova M.M. Hozirgi zamon o‘zbek tili (sodda gap sintaksisi uchun materiallar). O‘zMU, T.: 2002.
18. Qurbonova M., Sayfullayeva R., Boqiyeva N., Mengliyev B. O‘zbek tilining struktural sintaksisi. O‘zMU, T.: 2004.
19. Mirtojiyev M.M. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. I jild. O‘zMU, T.: 2004.
20. Нурмонов А., Махмудов Н., Ахмедов А., Солихўжаева С. Ўзбек тилининг мазмуний синтаксиси. – Т.: Фан, 1992. – 233 б.
21. Махмудов Н., Нурмонов А. Ўзбек тилининг назарий грамматикаси. –Т.: Ўқитувчи, 1995. – 359 б.

Axborot manbalari

1. Hozirgi o‘zbek adabiy tili bo‘yicha darslik va qo‘llanmalarning elektron kuubxonasi <http://n.ziyouz.com/kutubxona/category/9-o-zbek-adabiy-tili>
2. Курс лекций по сопоставительной грамматике русского и узбекского языков Составитель: ст преп. Турниязова М. У <https://uz.denemetr.com/docs/768/index-339988-1.html?page=3>
3. Аллабергенов, Б. К. О категории падежа имен существительных современного узбекского языка / Б. К. Аллабергенов. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 8 (88). — С. 1087-1089. — URL: <https://moluch.ru/archive/88/17390/> (дата обращения: 19.08.2020)
4. Uzbek Grammar http://mylanguages.org/uzbek_grammar.php
5. Turkish to Uzbek Project. <http://turkishuzbek.weebly.com/>

O‘qituvchining kontakt ma’lumotlari: sh.abdiraimov@navoiy-uni.uz

O‘qituvchi bilan haftalik konsultatsiya: seshanba, payshanba, 14:00 – 15:00 gacha